

---

die zich met dit thema bezig houden met elkaar in contact te brengen, studiedagen te beleggen en een eigen serie boeken uit te geven: de reeks *Metamorfosen*. Dit alles is daarom zo belangrijk, omdat het overgrote deel van de kloostergemeenschappen in Nederland zich op dit moment in een afbouwfase bevindt: de gemeenschappen zelf sterven uit en hun gebouwen worden afgebroken of krijgen een andere bestemming. Door hun leven en werken in enigerlei vorm vast te leggen wordt voorkomen dat met de verdwijning van hun aanwezigheid nú ook het besef van hun betekenis in de voorbije decennia verloren gaat. Oude en nieuwe films kunnen daarbij een belangrijke rol vervullen.

Deze overigens nogal heterogene en caleidoscopische bundel laat dat zien. Die heterogeniteit hangt onder meer samen met het feit dat de verschillende auteurs zich in uiteenlopende categorieën films hebben verdiept zonder dat dit door hen toegelicht of geëxpliciteerd wordt. Pas in de laatste bijdrage van de hand van Marga Arends, directeur van het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven in St. Agatha, wordt duidelijk dat er in de filmtraditie van orden en congregaties sprake is van minimaal vijf genres, te weten gelegenheidsfilms, missiefilms, promotiefilms, afscheidsfilms en films over het dagelijks leven van religieuzen. Uit eigen onderzoek zou ik hieraan nog een zesde categorie willen toevoegen, namelijk de (religieus-spirituele) instructiefilm. Maar daarover later meer. Mevrouw Arends leverde zelf geen bijdrage aan het colloquium in 2010 (ontbreekt daarom haar naam in de lijst met personalia?), de zes andere auteurs wel. Zij richten hun aandacht ook niet op al deze categorieën, als zij zich al bewust zijn van deze verscheidenheid. Zo maakt Luc Vints, verbonden aan het Katholiek Documentatie- en Onderzoekscentrum (KADOC) te Leuven, een onderscheid tussen missiefilms, wervingsfilms en gelegenheidsfilms (bijvoorbeeld naar aanleiding van een vertrek naar de missie, een schoolfeest of een kloosterjubiläum) naast wat hij (zonder verdere toelichting) de ‘officiële’ congregatiefilms’ noemt (p.16). Maar zijn bijdrage heeft toch vooral het karakter van een overzicht van de veranderende houding van de katholieke kerk(leiding) in België en in mindere mate ook in Nederland ten opzichte van het medium film. Joos van Vugt heeft het in zijn bijdrage ‘Werven met celluloid’ alleen over rekruterings- en missiefilms, waarbij ook de laatstgenoemde films

vaak in functie stonden van de werving en rekrutering van jongemannen en -vrouwen ten behoeve van het door de betreffende orde of congregatie beoefende missiewerk. Hij verbindt zijn opmerkingen over deze films (waarvan hij er een groot aantal met name noemt) overigens met een bredere uiteenzetting over het rekruteringsbeleid van de verschillende religieuze instituten vanaf omstreeks 1850. Mediahistoricus Bert Hogenkamp richt zijn aandacht vrijwel uitsluitend op de missiefilm, waartoe hij ook de zogenoemde ‘reisfilm’ en de rekruteringsfilm rekent (p. 54-55). Daarbij hanteert hij in relatie tot de in die films gebruikte filmtaal een interpretatiekader, waarin (traditionele) propaganda en (‘modernistische’) filmkunst tegenover elkaar worden geplaatst, waarna hij tot de conclusie komt dat de missiefilms een moeilijk te moderniseren genre vormden (p. 55). Marie-Antoinette Willemsen schreef een opstel over de missiefilms die tussen 1924 en 1953 door of in opdracht van leden van het Gezelschap van het Goddelijk Woord (SVD), beter bekend onder de naam Missionarissen van Steyl werden geproduceerd. Het is een voorbeeldbijdrage waarvan de opzet ook voor andere orden en congregaties kan worden gebruikt. De auteur benadrukt trouwens ook dat de door haar besproken films niet alleen dienden om nieuwe studenten en financiële middelen voor het missiewerk te werven, maar ook om de etnografische kennis van het betreffende missiegebied te vergroten. Gabriëlle Dorren, die in 2013 een omvangrijke studie publiceerde over de Kleine Zusters van de Heilige Joseph, schetst summier de voorgeschiedenis en context van een documentaire die de filmmaakster Annemarie Strijbosch in 2009-2010 over deze in 1872 gestichte congregatie maakte. Een bewerking van deze indrukwekkende afscheids- of herinneringsfilm werd in maart 2011 onder de titel *Kleine zusters* in de serie ‘Andere Tijden’ door de VPRO/NTR uitgezonden. Tenslotte bespreekt Carine van Vugt, medeoprichter van de Stichting Verhalis, de filmprojecten *Acht Tilburgse Kloosterverhalen* uit 2008 en *Zeventien Brabantse Kloosterverhalen* uit 2011. Het betreft hier in totaal 25 (zeer) korte films die alle betrekking hebben op aspecten uit het dagelijks leven van mannelijke en vrouwelijke religieuzen, woonachtig in Noord-Brabant en met name in Tilburg. Daarbij schenkt deze filmmaakster ook aandacht aan het dilemma waarmee zij werd geconfronteerd, toen in 2010 bleek dat een in